

Dorothe Clausdotter Højels og hendes Samtid.

En kulturhistorisk Skildring fra Tiden før og efter Aar 1700.

Af Redaktør N. P. Nielsen.

T rang var Tiden omkring Midten af det 17de Aarhundrede. Fjendtlige Hærgninger havde bragt alt af Lave. Den arme Bonde havde i Aarene efter 1660 kun faa Skæpper Sæd at saa, og med de tre Fold, som regnedes for en god Høst, blev det ikke til meget. Paa Præstegaardene saa det ikke anderledes ud med Avlingen, Agrene laa jo Side om Side med Fæstebøndernes, i Højelse paa 79 Steder, spredt over Bymarken.

Livet formede sig derfor ikke stort anderledes hos Præsten end paa de øvrige Gaarde i Byen, men den velærværdige Sognepræst til Højelse, Hr. *Claus Hansen*, stod sig godt med sine Sognebørn. De hjalp ham til Rette paa mange Maader. Han fik Kaldet og — Enken efter sin Formand, Hr. Anders Thomsen. Denne var norsk af Fødsel og talte ogsaa med stærkt norsk Tonefald, naar han stod paa Prædikestolen, ligesom han omskrev Bymændenes Navne i norsk Stil i sine Indberetninger. I hans næstsidste Leveaar brændte Præstegaarden, og efter hans Død, d. 31. August 1657, maatte Enken, Dorothe Pedersdatter Gad, rykke Synoden for de Penge, hun skulde have af hver Kirke i Stiftet til Præstegaardens Opførelse. Hun sad i en Alder af 28 Aar Enke for anden Gang, thi Hr. Anders havde ogsaa arvet Kaldet og hende fra sin Formand, Hr. Jens Grønbech, som døde 1647.

Saa kom som nævnt Hr. Claus, der da var omkring 40 Aar, og førte det hele videre.

Claus Hansøn købte efter Krigen den sidste Selvejergaard i Højelse og var i Tidens Løb tillige Medfæster paa et Par andre Gaarde i Byen. Han havde derfor ret gode Indtægter bl. a. ved sit Studeopdræt.

I Sommeren 1672 tog han den københavnske Professorsøn Wolfgang Rhumann til sin Medhjælper i Embedet, som Hr. Claus endelig frivilligt afstod til denne 1676.

Den 24. September 1676 begynder Hr. Wolfgang at føre Højelse Kirkebog „i Jesu Navn — saa længe det behager den gode Gud i Himmelen og min naadigste Konge paa Jorden, at jeg maa lefve og blifve paa dette sted“.

Aarsagen til Kaldelsen læser vi i Kirkebogen for næste Aar: „21. Søndag efter Trinitatis bleffve Presten Wolffgang Rhumann og Dorothea Clausdotter viede. Gud lade sin velsignelse hver Morgen være ny ofver dem for Christi Skyld.“

De første Aar var der meget at gøre. 1677 døde i Højelse Sogn 56 Mennesker, deraf i Højelse By 25, det var henved hvert tredje Menneske. Det gik navnlig ud over de gamle; men ingen Alder gik fri. Der trængtes til Hjælp og Trøst overalt, og de unge Præstefolk sparede sig ikke. Fra Februar til midt i August rasede Sygdommen langt værre end i Pest-aaret 1710, der i Højelse Sogn krævede 41 Ofre; men i Højelse By døde dog det Aar kun en gammel Kone og et Barn.

Desuden gjaldt det om at holde Syndens Svøbe borte fra Menigheden, og Hr. Wolfgang saa ikke gennem Fingre paa det Punkt. Niels Skomager og hans Kone i Højelse havde i to Aar holdt sig fra Alterets Sakramente, de maatte 1676 frem til offentlig Bod paa Kirkegulvet. To Aar efter maatte Præstens egen Karl gøre offentlig Bod for Lejermaal i Præstegaarden, og saadan gik det Aar efter Aar. Man fik at føle, at der var kommen en nidkær Præst til Sognet.

Præsten skulde ogsaa udfærdige de ekstraordinære Skatte-mandtal. De giver et godt Indblik i Kaarene for Livet i hine Aaringer.

I det Aar, Hr. Wolfgang giftede sig, havde han Indtægten af en iøvrigt faldefærdig Gaard i Byen, hvorpaa han holdt en halv Snes Heste, 6 yngre Kreaturer, 2 Faar og 12 Svin. Hr. Wolfgang flyttede nu til Præstegaarden, mens Hr. Claus flyttede ind paa sin Ejendomsgaard i den nordlige Ende af Byen.

I Præstegaarden var de oppe paa 16 Heste, 8 Køer, 3 Stude, 13 Kalve, 24 Faar og 15 Svin, en ganske anselig Besætning, hvoraf der i ekstraordinær Skat skulde udredes sytten og en halv Rigsdaler, hvori dog var beregnet Kopskat for Præstekonen, en Tjenestepige, en Karl og en Dreng.

Claus Hansens Besætning var endnu større. Der stod i hans Stald nitten Køer, Stude og Kvier. Han havde tillige syv Bistokke, og af dem fik Hr. Wolfgang 1684 tre Sværme.

1677 havde to af Byens Gaardmænd hver fem Bistokke, og paa den ene var der endnu et Par Sværme i 1684. Ellers var Bihold en Sjældenhed her paa Egnen.

Kreaturholdet paa Bøndergaardene var langt ringere end Præstens, nu og da med en enkelt Undtagelse; men der kunde saa forekomme andre Mærkværdigheder, som da Jochum Skytte i Assendrup — der var Skov paa en stor Del af Assendrup Nordmark dengang — i December 1682 betalte Skat af *14 Geder og Bukke* foruden af en anselig Besætning af Heste, Køer, Stude, Faar og Svin.

Hestesygdommene kunde være slemme i de Aar. 1687 skriver Hr. Wolfgang for sit Vedkommende: „Mine Heste og Hopper andlangendis, da er det disvære her vitterligt, at de beste og yngste ere bortdøde i fior af Sniffue, og de faa, ieg haffver igien, ere gamle; tilmed ved jeg ikke, om ieg kand beholde dem eller ikke førend grøn kommer for Alvor, saa vil det giffue sig, og derfor kand ieg hverken føre dem til Indtægt eller Udgift; men jeg forhaaber allerunderdanigst, at jeg for dem denne Gang vorder forskaanet“ (med Hensyn til Skatten). Og han blev forskaanet.

Claus Hansen døde 1695 og hans Hustru 1704. Især efter hans Død fik en Mængde Fattige Ophold paa deres Gaard, hvor disse gamle Stakler „spandt for Brødet“.

Livet i Højelse var i den Menneskealder præget af, at tre af Gaardene var udlagt til Rytterhold. Der boede ikke saa faa Ryttere i Byen gennem Aarene, men de kom godt ud af det med Rytterbønderne, som ikke førte Klager, noget, Rytterbønderne i andre Landsdele ofte gjorde.

Det skete hyppigt, at Dorothe Rhumands var Gudmoder for Byens Børn; hendes eget Ægteskab var barnløst, men hendes Navn gik i Arv til mange af hendes Gudbørn. Hun var

paa Færde i Præstegaarden tidligt og sent; der var jo meget at tage Vare paa, især da Hr. Wolfgang var lidt til Aars. Han var nemlig født 1637. Det er da Husgerningen, som Dorothe Clausdotter helt gaar op i; men der savnes ikke Vidnesbyrd om, at hun var god mod de mange Fattige i Byen. Det hele gik ogsaa kun rundt. 1699 vidner Hr. Wolfgang, at „Penge paa rente haffuer ieg ikke, saa sandt hielpe mig Gud“, og 1711 skriver han: „Jeg haffuer ikke i mange Aar selv haft Penge paa rente, ikke heller noget Formynderskab.“

Ved Aarhundredskiftet holdt de i Præstegaarden to Piger, to Karle og en Dreng. Forkarlen fik i Løn fra Mikkelssdag til Mikkelssdag 20 Sletdaler, Andenkarlen 16 Sletdaler, og Drenge fik 10 Sletdaler.

Gennem alle disse Aar var en Hans Søffrensøn Skoleholder i Højelse. Skolen var en lille Stue, og den var faldefærdig. Der opvoksede i Skolehuset en stor Flok Børn, og Skoleholderen sad trangt i det. Til sidst, da hans Kone var død, flyttede Hans Skolemester over til Rytterbonden Mads Nielsen paa Nabogaarden, hvor han var til Huse 1699, da Præsten skriver om ham: „Han haffuer ingen Hustru, ingen Kiør, ingen Folck og bruger intet Haandværk — ingen Heste.“ Af den Bedrift blev der ingen Skat! Hans Skolemester døde fattig og elendig 1707 i en Alder af 77 Aar.

Tiden i Begyndelsen af det attende Aarhundrede var fuld af Uro. Der var Krigstilstand rundt om i Europa, og mellem Danmark og Sverige var der ogsaa Ufred. Endnu boede der fra den skaanske Krigs Tid en Del Skaaninger i disse Egne. De var kommen herover, efter at der var sendt Rundskrivelse rundt til Skaanes Præster om, at de Skaaninger, der vilde være tro mod deres gamle Fædreland, kunde trøstigt tage til Sjælland; der skulde nok blive sørget for dem, til Befrielsesværket var fuldbåret.

Dette sidste strandede, og Skaaningerne maatte derfor blive herovre, hvor de saa gik op i Egnens Befolkning.

Ogsaa flere af de Krigsfanger, der blev taget, giftede sig her omkring i Sognene, saaledes flere af det Sødermanlandske Regiment.

Præstegaardens Bohave først i det attende Aarhundrede.

En Optegnelse over Bohavet sætter os i Stand til at se, hvorledes Præstefolkene boede. Præstegaardens Stuelænge laa paa Gaardens Nordside med Indgang til Stuen omtrent paa Bygningens Midte. Derfra var Stuerne mod Vest og Køkkenet henimod Kirkegaarden.

I Dagligstuen stod Hr. Wolfgangs Lænestol, der „hang paa en Bagsmække“ og var forsynet med en „liden Hyndpude“. Henne midt paa Gulvet stod et „runt anstrøget Bord paa lukket Fod“, langs Væggene stod der Løjbenke, en med flamsk Bænkedyne og Hynde og en plyds-overtrukken. Ved Bordet stod to Læderstole og en lille Stol med grønt besyet Overtræk.

For Vinduerne hang Hørlærredsgardiner med Gardinkapper af hjemmelavet Stof.

Her stod ogsaa Himmelsengen af Fyrretræ. Den havde paa Senge- stolperne fire forgyldte Knapper, og den var omgærdet med to sorte „Vaskes-Omhæng“ og Kappe.

I Sengen var der en Overdyne med brandgule Striber, Blaarlærredslagener og et Par grønstribede Ulmerdugsunderdyner samt to „Trøckts“-Lærreds Hovedpuder. Dynerne var stoppet med Dun fra de mange Gæs, som Præstegaarden selv holdt, eller som blev afleveret i Tiende eller som anden Ydelse fra Menigheden. Ved Enden af Sengen, skjult i Krogen, stod Natskrinet.

I en lille Stue næst ved havde Hr. Wolfgang sit Studerekammer, der var vel forsynet med Bøger. Arild Hvitfeldts Danmarkskrønike nævnes deriblandt.

Skrivebordet var „et Bordblad med Foldefod“. Her stod det gamle Blækhorn og Sandbøssen, ligesom der laa en Pennekniv til at snitte Gaasefjer med.

Et gult Tæppe laa hen over Bordpladen. Det var her, Dorothe Clausdotter siden hen skrev sine Indlæg mod den tummelumske Ridefoged paa Gl. Køgegaard.

Ved Væggen stod et anstrøget Fyrreskab med tvende Døre med Laas og Hængsler. Det var til at gemme Præstekaldets og Kirkens Værdipapirer i. Pengeskrinet stod ogsaa her. Det kaldes „et lidet jærnbunden Skrin med Laas og Nøgle“. En lille „Stenregnetavle“, to store og et mindre Ølglass samt en Messinglyseplade med Lysesaks hørte ligeledes til her.

Paa Væggene hang flere Kobberstik, men desværre faar vi ikke at vide, hvad de forestillede.

I Storstuen eller Øverstestuen stod et „stort bilthuggen Egeskab“, brunt anstrøget. Det blev iøvrigt efter Præstefamiliens Død købt af Provstinde Lorentzen i Karlslunde for 3 Rigsdaler. Tillige havde Præsten et udhugget Egeskrin.

Midt paa Gulvet stod et Fyrrebord paa „Krytzfod“, dækket med et Tæppe af flamsk Tøj, og omkring det en Række højryggede Stole med

Kattunsovertræk samt en Lænestol, forsynet med samme Overtræk, for Bordenden.

Ved Væggen endelig en gammel Dragkiste med fire store Skuffer, der var fyldt med Linned.

Under Øverstestuens Vinduer stod et gammelt sort Rejseskrin med brunmalet Jernbeslag, sandsynligvis Hr. Wolfgangs Rejseskrin i Studieaarene. For Alderens Skyld kunde det godt stamme fra hans Bedstefader, „Hans Skrædder“, som han kaldes i Koldinghuus-Regnskaberne. Han var Forvalter over Klædekamrene paa Koldinghuus i de højsalige Dronninger Dorotheas og Sofias Dage. Det var derfra, der blev ydet Bistand, da Hr. Wolfgangs Fader skulde holdes til Bogen.

Til daglig brugte man Hornskeer; men en enkelt lille Sølvske hørte dog med til Dorothe Clausdotters Udstyr. Ellers hører vi om Elfenbensknive, om fint Glas, brune Syltetøjskrukker og „Glasbouteiller“.

Selv gik hun med nedfaldende Hedebokrave, brugte sorte Skodendørs eller sorte „Baandtøfler“. Hun spandt paa Rok, syede og broderede. Fire Æsker med Saks hørte til hendes Sybord. Heller ikke Manglefjællen var hun bange for at bruge.

I Køkken og Kælder var Dorothe Clausdotter altid paa Færde, da der var meget at tage vare i Datidens Præstegaarde. Sognebørnene kom jo med Mælk, Æg, Gæs og Høns, nu og da faldt et Lam af, og Præstegaardens egen Avling gav meget at bestille indendørs.

Der skulde brygges og bages henholdsvis hver Maaned- og hver fjortende Dag, og hver Dag blev der kærnet Smør. Dejlige Sommeroste blev lagt i Ostehækken til Vinterbrug, da Mælken var knapt tilmaalt, naar Kvæget kom paa Stald. Det gjaldt om, at det kælvende ved Foraarstide, naar det skulde ud paa det saftige Græs i Kratengen.

I Bryggerset laa der fuldt op af „Stander-Tønder“ og andre Tønder, og i den store Fyrrekiste i Køkkenet blev Mel og Gryn gemt, saa de sorte Rotter — den brune var slet ikke kendt i Landet dengang — eller Musene ikke kunde komme til det. Andre Husholdningssager, deriblandt alskens Krydderposer, stod i et gammelt Fyrreskab.

Ved festlige Lejligheder kom den store renskurede Kobberkedel, der vejede sine 11½ Pund, paa Ilden. Det var f. Eks. Tilfældet hin Sommerdag i Rughøstens Tid 1698, da, som Præsten skrev, „den hæderborne og dydedle Møe Anna Elizabetha Hansdatter Samsing blev viet i Højelse Kirke til Hr. Hans i Snoldelev“.

Man brugte Trefod til at sætte Kedler og Gryder paa; der var flere Jerngryder med Jerntrefod i Køkkenet. Naturligvis var her ogsaa Hakkebrædt, thi Grønkaal var en hyppig Ret i Datidens landlige Husholdninger. Om Aftenen drak de Natøl, som blev varmet paa et „Messingfyrbækken“ i den dertil hørende Messingkedel.

Til at gemme Koste og lignende i stod der et gammelt Skab — der skulde være Orden i Køkkenet! Til at tørre Hænderne paa brugtes „Blaargarns-Drejishaandklæder“. Ørebaljer, Bankeskammel, Garnvinder og den Slags Ting var der ogsaa.

Hvad Spindet kunde andrage, opgives ikke; men siden hen, da Dorothe Clausdotter blev ene, havde hun fra Sommer til Jul spundet ti Pund „uvunden Blaargarn“, og der hang yderligere 13 Pund Blaar til de følgende Maaneder. Den kostede i hin Tid fire Skilling Pundet.

Naar Præstefolkene skulde ud at køre i den „holstenske Vogn“, brugte de en Læderagestol. De fleste Ture gik til Omegnens Præstegaarde, i de første Aaringer til Svogeren Hr. Søren i Borup, til Snoldelev og siden hen til Karlsunde Præstegaard. Eller ogsaa gjaldt Rejsen Landemoderne i Roskilde eller et Besøg i Residensstaden, hvortil Aviskarlen hyppigt kørte for at afsætte Landbrugsprodukter.

Hr. Wolfgangs sidste Tiaar.

1710 skriver Præsten, at han „haffuer en Studiosum, som faar til Løn i dette Aar 13 Rd. 2 Mark“. Det Aar var Folkeholdet 3 Piger, 2 Karle, en Dreng og en Tærsker. Studenten skulde rimeligvis hjælpe Hr. Wolfgang paa de Omraader, hvor det var gørligt, f. Eks. bistaa ved Religionsundervisningen og præke i Ny og Næ.

Løvrigt synes det ene Aar at være gaaet som det andet for Præstefolkene indtil 1715. Da blev der pludselig Røre, saa det kunde blive til noget, og Aarsagen var een af de mærkelige Foreteelser, der knyttede sig til Datidens Landbrug. Men da Hr. Wolfgang nu var gammel og, som det synes, ikke stærk, var det hans Hustru, der viste, at hun evnede at tage en Kamp op for Præstekaldets Rettigheder.

Det var en Sædvane i hine Dage, at „mangen en Bondekarl eller Husmand, der ved Trusler eller Tillokkelser fæster en Gaard, bliver ved deres Antagelse lovet Korn, Kreaturer, Bygningshjælp til at sætte den forfaldne øde Gaard i Stand, hvilke Løfter mangen Gang meget sparsomt bliver opfyldte, hvoraf flyder, at disse nye Gaardfæstere, som andre forarmede Bønder af Mangel paa Sædekorn enten maa saae til Hælvten med Husmænd eller andre formuende i Nærværelsen, eller og plat lade de fleste Jorder henligge ubesaaede“.

Det var rimeligvis de Udveje, som Morten Eriksen, Fæstebonde paa Gammel Køgegaards Gods i Lille Skensved By, havde at vælge imellem, da det faldt ham ind at foreslaa Hr. Wolfgang at saa i hans Agre paa Skensved Bymark. Det ser ud til, at Ridefogden paa Godset ikke, som Sagerne stod, havde noget at indvende; men der skete nu det, at den Ride-

foged kom bort, og hans Eftermand i Tjenesten, Lars Larsen, fik opsnuset, hvad der var paa Færde. Der var nu til den arme Bonde!

Paa Gl. Køge Birketing krævede Ridefogden den 9. September 1715 Dom over „Bonden Morten Eriksen af Lille Skensved til hans Fæstes Forbrydelse, formedelst hand til-ladt Wulfgang Ruman at gødske, saa og høste hans i fæste-havende Gaards tilliggende Jord“.

Tingbogen oplyser, at „Wulfgang Ruman's Kiæreste (d. e. Hustru) gav skriftligt Indlæg, som hun tilbød at bevidne med Ed“.

Det ses af Tingbogen siden hen, at Dorothe Clausdotter i nævnte Skrivelse, der er dateret 23. August, tilstaar „at hafue ladet giødske og saa Jorden, og *at det er sket med forrige Ridefogeds Consence* (Samtykke)“.

Overfor Dorothe Clausdotters gode Samvittighed og hendes Bevidsthed om kun at have gjort, hvad der var givet Tilladelse til, bøjede Retten af.

Den bemærker: „Hvad sig hendes Eds Tilbud angaar, da tvivles icke paa hendes som en honnet Dannekvindes Ord.“

Retten vilde den Vej ud, at den ikke tvivlede om, at det forholdt sig med Besaaelsen som berettet, og at de gode Præstefolk ikke var stævnet for deres Ære, „efterdi man ved vel, at de honnette Folk ikke søger deres Næstes Skade; men muligt kan have gjort det til Bondens Nytte, dog er det den gode Mand selv bedst bekendt, hvad tjenligt og forsvarligt er“.

Ulykken var imidlertid, at Præsten ikke havde sikret sig et *skriftligt* Bevis fra Ridefogden. Og nu gik Ridefoged Lars Larsen løs paa Præsten, som han synes at være meget fortørnet paa.

Han vilde have Hr. Wolfgang dømt efter Lovens pag. 465, Artikel 11:

„Bruger nogen Bondens Jord uden Husbondens Minde, da haver han den Sæd forbrudt. — Men haver den, der saaede, bortført Sæden af Stedet og kommet med den til sit Hus, da maa han tiltales derfor som for Vold; men Heste og Vogne bør ogsaa derforuden at være forbrudt, om de antræffes, før end de komme paa Landevejen.“

Tillige lød Anklagen paa Overtrædelse af pag. 962, Artikel 14, hvilket viser, at Ridefogden er skredet ind, før Sæden var

høstet, hvilket jo ogsaa stemmer med, at Dorothe Clausdotters første Indlæg er i Retten den 23. August. Paagældende Lovparagraf lyder:

„Bortfører nogen af Mark eller Skov nogen Afgrøde, Korn, Høe, Tømmer, Ved eller deslige, naar der er gjort lovlig Forbud derpaa til Tinge, før end der Dom gangen er, eller han haver sin Modparts Minde dertil, da vorder han Ransmand derfor.“

Denne Sag var for Gl. Køge Birketing den 23. September, hvor der blev fremlagt „Madame Rumands paa sin Mands Vegne derpaa tegnede Svar“.

Dommen faldt den 25. Oktober s. A. Udskriften gengiver kort Sagens Indhold:

Ridefoged Lars Larsen tiltaler Wulfgang Rumand, Sogne Præst i Højelse, formedelst hand uden Herskabets Tilladelse har brugt Morten Erichsøns Jord i Lille Skændswed her paa Gl. Køge Gods.

I Svar af 23. August tilstaar Wulfgang Rumands Kiæreste at have ladet gødske og saa Jorden, og at det er skeet med forrige Ridefougets Samtykke, hvorom hun endog erbyder at gøre sin Ed, hvilket hun ligeledes i sit første indgivne Indlæg foreslaar, hvorimod Lars Larsen replicerer og sætter i Retten Paastand om Dom efter Lovens pag. 465, Art. 11, endog pag. 962, Art. 14. Iøvrigt forlanges Omkostningerne dækket.

Saasom det tilstaas udi den fremkaldte Beskikkelses Svar saa vel som udi det fremlagde Indlæg, at Velærværdige Hr. Wulfgang Ruman havde ladet giødske og bruge Bondens Jord og bekommet Sæden og ikke har forsynet sig med Bevis, at Herskabet det haver tilladt,

Saasom efterdi det udi Loven absolute forbydes, at ingen uden Herskabets Tilladelse maa bruge Bondens Jord, paa hvad Betingelse det endog kunde være,

kiendes for Ret,

at Hr. Wulfgang Ruman lader tilbagelevere den omtalte Sæd til Bondens Gaard.

Processens Omkostninger betaler han og med 1 Rbd. 2 Mark, alt inden 15 Dage. Iøvrigt kan den haarde Irettesættelse (som Ridefogden ogsaa vilde have frem) ej følges.

Nu maatte Præsten jo rette sig efter Dommen med Hensyn til Sæden; men Ridefogdens Paastand om at faa Præsten dømt

som Ransmand, uagtet han dog mundtligt havde den Tilladelse, der var krævet i Loven (men som Retten krævede skulde være skriftligt meddelt fra Herskabet), maatte føles som en Fornærmelse mod den 78 Aar gamle retsindede Præst. Den Tørt vilde han ikke lade sidde paa sig.

Den 7. Januar 1716 fremsatte Hans Pedersen af Køge paa Gl. Køge Birketing paa Hr. Wulfgang Rumans Vegne af Højelsie Anklage mod „Monsieur Lars Larsen, Ridefoget paa Gl. Køgegaard“, som han krævede Dom over „for sin ærrørig gjorde Irettesættelse her for Retten den 23. September næst afvigte“. Præsten krævede ham tiltalt efter Lovens 6. Bogs 21. Artikel, der fastsætter Straf for den, der sætter „Skandflik“ paa ærlige Folk ved Beskyldninger for Tyveri, Løgn og deslige.

Ved denne Sags Behandling var som Tingmænd to af Præstens Sognebørn tilstede, nemlig Jep Jensen og Rasmus Hansen af Ølby.

Dommen faldt den 2. Marts. Den slog fast, at da Præsten kun var dømt til at tilbagelevere Sæden og betale Omkostningerne, saa forbliver det ved Dommen af 25. Oktober. Omkostningerne i denne sidst anlagte Sag ophævedes.

Samme Aar skænkede Præsteparret til Højelse Kirke en Lyseslukker af Sølv paa en lang Ibenhølt Stang. Den bærer Indskriften: „Foræret af Hr. Wolfgang Rhumand og Dorothe Clausdaatter Højels. Ao. 1716.“

— — Hr. Wolfgang fyldte 80 Aar. Han havde til nu stadig varetaget sin Præstegerning; men nu maatte han antage en Kapellan. Det skete antageligvis sidst paa Aaret 1718.

Ved Mandtallet til Kopskatten den 20. Maj nævnte Aar hedder det om Præstegaarden: „Sognepræst Wolfgang Rhumand og Hustru. Ellers haffuer vi en Tjenestepige ved Naffn Catharine, for hvilken gifves 2 Mark.“

Men ved Mandtal af 21. Februar 1719 til samme Skat hedder det: „Sognepræst Wolfgang Rhumand og hans Hustru, samt en Pige. *Hr. Nold Tøxen personel Capellan hos Hr. Wolfgang.*“

Imidlertid var det klart, at Hr. Wolfgang ikke havde mange Aar igen. Der var allerede Rift om Kaldet, og en 23-aarig Præstesøn fra Birkerød, Mathias Frederiksen Bircherød, var

saadan om sig, at han over et Aar før Hr. Wolfgangs Død fik Brev paa det, som han selv skriver siden hen: „Jeg uværdig er kaldet af salig Geheimeraad Schøler, som da ejede Lellinge Gaard og Gods efter Kaldsbrevets Formeldning, dateret dend 4de Januarii 1719, som dend 15. November 1720 allernaadigst er confirmeret.“

Den 4. Marts 1720 var Præsteparret ved Ekstraskattemandtal sat til 40 Rigsdaler i Krigsstyer (Styer = tysk Steuer, d. e. Skat). De har „och en Kvinde Bodild Jacobsdatter, som tjener hos dem i Steden for en Pige.“ Denne Kvinde havde ogsaa været hos Dorothe Clausdotters Moder i dennes sidste Aar og kom saa i Tjeneste i Præstegaarden.

„Capellanen Hr. Nold Tøxen og *hans Hustru* de har en lille Pige ved Navn Karen, som tiener dem.“

Af disse Mandtalslister ser det ud til, at Præstegaardens Avling dreves af andre i Hr. Wolfgangs sidste Aar.

1720 blev et tungt Aar for Dorothe Clausdotter; thi i Juli Maaned afgik Hr. Wolfgang ved Døden.

Efterfølgeren Mathias Bircherod var for ung til at overtage Kaldet. Han maatte derfor søge om kongelig Tilladelse til at holde Kapellan, indtil han opnaaede Ordinationsalderer, 25 Aar. Hr. Nold Tøxen fortsatte da sin Gerning, indtil Hr. Mathias blev ordineret d. 27. Juni 1721.

Hr. Tøxen blev til sidst Præst i Sydjylland, hvor han paa Grund af sin Modstand mod Indførelsen af nye Salme- og Lærebøger sluttelig maatte tage sin Afsked.

Den nye Præst giftede sig med en Præstedatter fra Jersie først paa Aaret 1722.

Ved Daabshøjtideligheder ses Dorothe Clausdotter ikke nævnt blandt de deltagende, og hun er rimeligvis straks efter Naadesaarets Udløb flyttet herfra. Uden Slægt og Venner stod hun ikke. I Snoldelev Præstegaard var hendes Broderdatter gift med Hans Clausens Efterfølger i Embedet Constantin Lassen, og Datteren af hendes Halvbroder Magister Mikkel Andersøn Høyelse, velærværdig Sognepræst til Faaborg og Diernisse i Fyn, Elisabeth Dorthæa Mikkelsdatter, var 1712 blevet gift med Pastor Lorentzen i Karlsunde. En Søn af hendes anden Halvbroder, Rektor Petrus Andreas Høyelse (han hed efter denne Andreas Høiels), blev, efter at han havde

taget theologisk Embedseksamen, muligt med Embedet i Højelse for Øje, Licentiat i Medicin ved Universitetet i Halle 1725. Da han kom hjem Aaret efter, blev han Livlæge hos Prins Carl og dennes Søster, Sophie Hedevig, der holdt Hof paa Vemmetofte. Det kom siden hen Dorothe Clausdotter tilgode.

Aar 1732 træffer vi den næste skriftlige Optegnelse om Dorothe Clausdotter, denne Gang i Vallø Fæsteprotokol, hvor det hedder:

„Paa Hendes kongl. Mayestæts min allernaadigste Dronnings Vegne bortfæstes til Præsteenken Mad. Dorothe Høyel. Sall. Wulfg. Rhumands Ejby Kirkelade i Følge Hds. Maysts. Reskript af 30. January 1732, 12 Fag Hus, som paa Dronningens Bekostning sættes i Stand, hvorefter Dorothe Rhumands har den for Livstid for 8 Rd. Huspenge, Hjælpeskat 1 Rd. 2 M., ialt 9 Rd. 2 Mk. aarlig, og holde Laden i behørig Stand.

Lellingegaard, d. 26. April 1732.

Jens Rosted.”

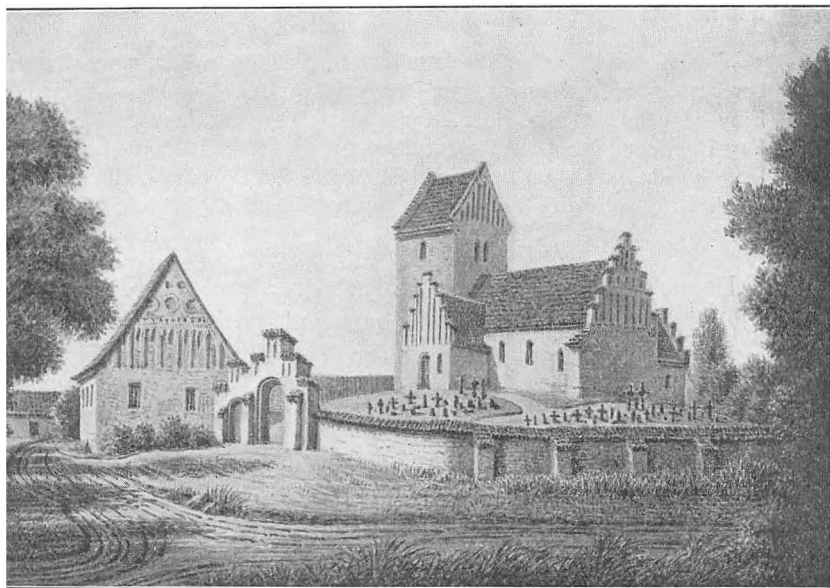
Denne Ordning skyldes sikkert Præsteenkens Slægtning, Livlægen paa Vemmetofte, og hans Indflydelse ved Hoffet.

Fattig var Dorothe Clausdotter ikke. Hun modtog i aarlig Enkepension fra Sognepræsten i Højelse 4 Td. Rug, 20 Td. Byg, 6 Lam, 6 Gæs, 6 Par Høns, 6 Snese Æg og 11 Rigsdaler i Penge, disse sidste kunde jo dække Huslejen og det aarlige Eftersyn af Kirkeladen.

Den pietistiske Bevægelse naaede paa denne Tid nogle af denne Egns Hjem, og Dorothe Clausdotter blev grebet af den. Hun bliver af Præsten i Ejby, Ole Sletting, sammenlignet med en af det nye Testaments smukkeste Kvindeskikkelser, Tabitha i Joppe, der gav Enkerne Kjortler og Klæder, som hun selv havde lavet, og skænkede mange Almisser til de trængende. (Apostl. Gern. 9, 36—42.) Med hende som Forbillede besøgte Dorothe Clausdotter de Fattige og Syge, forkyndte dem om Guds store Gerninger og viste dem, at nu var Naadens Tid inde. Hun gav bort af sit Gods og spandt Tøj til de Fattige. Selv var hun, vidner Præsten, „fuld af Aandens Trøst og Glæde“; Brorsons prægtige Julesalmer var nu kommen hende i Hænde, og de dybe Toner gav Genklang i hendes Sjæl. Døden gruede hun ikke for; thi, som Pastor Sletting vidner, hun vidste, at hendes Sjæl og Legeme skulde gaa en ærefuld Opstandelse i Møde, og at hun hisset vilde faa den

fulde Høst af, at Christus her havde fyldt hendes Hjærte og som den første og sidste havde haft Lov at vokse derinde.

Led nogen Nød, blev der ved Aftenstide listet en Pakke Mad ind i Huset, alle vidste, hvor den kom fra. Hjemmet i Højelse glemte Dorothe Clausdotter aldrig, og Kirkeklokkeklangen deroppe fra lyttede hun altid til, naar Vinden bar paa. De Klokker havde jo ringet Glæde og Sorg ind i hendes Sind gennem

Ejby Kirke med Kirkeladen ved Vejen 1856.

(Efter Tegning af Chr. Heisch).

to Menneskealdre. Det var hendes Ønske, at naar hun mæt af Dage lukkede sine Øjne, da skulde hendes Legeme stedes til Hvile deroppe i Højelse Kirke. Hun havde faaet Dronningens Jaord derpaa, og Hr. Oluf havde lovet, at det skulde ske.

Efter at have tilbragt en velsignet Julefest 1735 blev Dorothe Clausdotter alvorlig syg, og den 23. Januar 1736 drog hun sit sidste Suk. Hendes Sygeleje havde været saaledes, at de, der kom for at se til hende, blev grebet af den Fryd og Glæde, med hvilken hun saa Døden i Møde.

Da Dødsbudskabet kom ud i Byen, tudede Oldermændene Bylavet i Ejby sammen, og det enedes om, at Bymændene

skulde bære den afdøde til Højelse Kirke. Det fandt Sted Søndagen den 31. Januar efter Gudstjenesten i Kirken, hvor der blev talt om den fromme Kvindes gudhengivne og velsignelsesrige Liv.

Efter hendes Begæring, kort før Døden indtraf, ringede Kirkeklokkerne i Højelse under hele Jordefærden, og Højelse Menighed havde givet fuldtalligt Møde ved deres Kirke for at vise deres gamle Bysbarn og mangeaarige Præstekone den sidste Ære.

Under „Sang og Klang“ blev Kisten saa sænket ned i Graven inde i Kirken tæt ved Alteret ved Siden af Hr. Wolfgangs Kiste.

Hendes Sjælesørger paa det sidste, Provst Ole Sletting, kastede Jord paa, og han skrev efter Jordefærden i sin Kirkebog et smukt Vidnesbyrd om den Afdøde, hvis Alder han opgiver til 77 Aar.

I Højelse Kirkebog skrev Pastor Bircherod som Slutning paa hendes Livssaga:

„Den 31de January 1736 blev Dorthe Sal. Hr. Wulfgang Rhumands, som boede og døde i Egby Kirkelade, nedsatt her i Højelse Kirke under de øverste Qvindestoele strax neden for Alteret i sit Alders 76de Aar.“

Hendes Navn staar indridset i den store Stentavle, som hun og hendes Mand lod opsætte i Højelse Kirke over hendes Forældre. Men hendes Minde fortjener ogsaa at være levende iblandt os. Hun var sin Fødeby en god Datter.

Ved Auktionen hen paa Aaret 1736 købte hendes Broderdatter fra Karlslunde det meste af de gamle Familiesager, saa er der noget deraf, som er til endnu, findes det sikkert hos Provst Lorentzens Efterkommere.